

Vergaderjaar 2018–2019

33 625

Hulp, handel en investeringen

Nr. 280

**BRIEF VAN DE MINISTER VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING MINISTER VAN LANDBOUW,
NATUUR EN VOEDSELKwaliteit**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 6 juni 2019

Nederland zet al meer dan tien jaar stevig in op wereldwijde voedselzekerheid, conform beleidsbrieven aan uw Kamer van 2008, 2011 en 2014.¹ In deze brief wordt uiteengezet hoe het kabinet het werk op dit thema voortzet binnen de kaders van het vernieuwde BHOS- en landbouwbeleid. De brief gaat in op de actuele situatie rond wereldwijde voedselzekerheid, benoemt de kracht van Nederland en stelt prioriteiten voor een effectieve Nederlandse bijdrage aan een toekomst zonder honger.

De internationale context

Toenemende honger, samenhangende oorzaken

Het aantal chronisch ondervoede mensen nam de laatste jaren toe, tot een aantal van 821 miljoen in 2017, terwijl het aantal volwassenen met obesitas steeg naar 672 miljoen.² Meer dan 113 miljoen mensen hebben in 2018 te maken gehad met acute honger.³ Landen in Afrika worden onevenredig zwaar getroffen door voedselonzekerheid. Tegelijkertijd wordt er wereldwijd niet alleen voldoende voedsel geproduceerd, maar gaat daarvan ook nog eens een derde verloren, in Afrika vooral direct na de oogst. Om deze trend te keren en over 30 jaar wereldwijd bijna 10 miljard mensen te voeden is een transitie naar een gezond, eerlijk, klimaatneutraal en circulair voedselsysteem nodig. Een systeem waarin de netto landbouwproductie gemiddeld zo'n 50% moet stijgen, en in Sub Sahara Afrika en Zuid Azië zelfs ruim moet verdubbelen.⁴ Voedsel zal duurzaam en efficiënt geproduceerd en gedistribueerd moeten worden. Diëten zullen kwalitatief sterk moeten verbeteren. Dat is een kans voor

¹ Resp.: Kamerstuk 31 250, nr. 14; Kamerstuk 32 605, nr. 54; Kamerstuk 33 625, nr. 147

² <http://www.fao.org/3/I9553EN/I9553en.pdf>

³ <http://www.fao.org/emergencies/resources/documents/resources-detail/en/c/1107313/>

⁴ <http://www.fao.org/3/a-i6583e.pdf>, p. 46

voedselproducenten en ketenpartijen, maar met de sociale, ecologische en klimatologische grenzen van voedselproductie in zicht ook een enorme uitdaging. Veelbelovende technologieën (zoals *big data*, *robotics*, nanotechnologie, *genomics*) zullen daarbij de komende decennia een belangrijke rol spelen.⁵

Grondoorzaken van ondervoeding zijn nog steeds armoede en uitsluiting. Maar ook conflicten en klimaatverandering hebben een steeds grotere impact. Daarnaast zijn er veel factoren die indirect een rol spelen, zoals de positie en rechten van vrouwen, de kwaliteit van ecosystemen, het recht op landgebruik, de toegang tot productiemiddelen (water, zaden, meststoffen, kennis, financiële diensten), de toegang tot afzetmarkten, de toenemende verstedelijking en schaarste aan (schone) brandstof voor de voedselbereiding. In Sub Sahara Afrika is honger nauw verbonden met het uitblijven van een structurele transformatie van de landbouwsector, waardoor de productiviteit laag blijft, *post-harvest* verliezen hoog, en de rurale economie nauwelijks banen creëert voor een groeiende (jonge) bevolking. In Afrika zullen de komende twintig jaar meer dan vijftien miljoen banen per jaar moeten worden gecreëerd om nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt werk te kunnen bieden.⁶

Consensus over doelen, systeemgerichte actie

De wereld is het in 2015 eens geworden over de 17 grote opgaven voor een duurzame ontwikkeling. Deze *Sustainable Development Goals* (SDG's) zijn leidraad voor het kabinetsbeleid «Investeren in perspectief».⁷ SDG 2 streeft naar het uitbannen van honger en ondervoeding, een hoger rendement voor kleinschalige voedselproducenten en voedselsystemen – op land en op zee – op een wijze die bijdraagt aan het behoud van ecosystemen, weerbaarheid voor klimaatverandering versterkt en land- en bodemkwaliteit verbetert. Wereldwijd groeit het besef dat de onderdelen van SDG 2 (voeding, landbouw en ecologische duurzaamheid) nauw samenhangen én als geheel verbonden zijn met de andere 16 SDG's.

De SDG's zijn ook een agenda voor innovatie en ontwikkeling en bieden het bedrijfsleven kansen om nieuwe markten aan te boren, op nieuwe manieren te werken, innovatieve vormen van financiering in te zetten en nieuwe (digitale) technologieën te gebruiken. In de visie «Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden» heeft het kabinet haar ambitie geformuleerd om koploper te worden in kringlooplandbouw, als onderdeel van het bouwen aan een circulaire economie.⁸ Doel is om kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen in 2030 op een zo laag mogelijk – nationaal of internationaal – schaalniveau te sluiten. Wereldwijd zijn het duurzaam intensiveren van de productie, het zoveel mogelijk verwaarden van de oogst (inclusief «reststromen») en het herinvesteren van een deel van de opbrengst in de draagkracht van het agro-ecosysteem de drie componenten van een efficiënte kringlooplandbouw. Deze visie wordt voor de Nederlandse situatie uitgewerkt in een realisatieplan waarover uw Kamer separaat wordt geïnformeerd.

Voor het bereiken van voedselzekerheid is het van belang om naar het hele systeem van voedselvoorziening te kijken. Een circulair systeem waarbij mensen weten wat gezond eten is, of het veilig is, waar het vandaan komt en hoe en door wie het geproduceerd is. Het begint bij de

⁵ http://www3.weforum.org/docs/WEF_Innovation_with_a_Purpose_VF-reduced.pdf

⁶ <http://documents.worldbank.org/curated/en/733321493793700840/pdf/114750252017154823-ACRfinal.pdf>

⁷ Kamerstuk 34 952, nr. 1

⁸ Kamerstuk 35 000 XIV, nr. 5

boer(in), met toegang tot land, water, meststoffen, kennis en financiële diensten. En na de oogst met opslag, verwerking, koeling, transport, toegang tot markten en een eerlijke prijs. Nu gaat wereldwijd nog een derde van het geproduceerde voedsel verloren, in zich ontwikkelende landen vooral aan het begin van de keten.

Het verhogen van de inkomens van de armen is een andere kritische factor om mondiale voedselzekerheid te bereiken, tezamen met inspanningen om hogere inkomens te vertalen in de consumptie van betere voeding. Hierbij is een dubbele rol weggelegd voor de landbouw: als leverancier van voedsel en als inkomens-genererende economische sector. Investerings in landbouwproductiesystemen die innovatie en duurzame productiviteitsgroei verbeteren dragen zowel bij aan minder honger als aan economische ontwikkeling.⁹

De kracht van Nederland

Innovatieve sector

Nederland verkeert door zijn grote kennis op het gebied van landbouw, water en voedselketens, het innovatieve bedrijfsleven en een uitstekende internationale reputatie in een goede positie om een bijdrage te leveren aan duurzame voedselzekerheid en daarmee aan SDG 2. Vooral op het gebied van duurzame productie en gezonde voeding (groente, aardappelen, fruit en zuivel) loopt Nederland voorop. Denk aan duurzame stalsystemen, klimaat-neutrale kassen, natuur-inclusieve landbouw of zilte teelten, innovaties die via het Nederlandse landbouwbedrijfsleven steeds beter hun weg naar het buitenland vinden, inclusief naar ontwikkelende landen. Ook op gebied van agro-financiering behoort Nederlands tot de koplopers.

Nederland heeft een sterke internationale positie in grondstofketens en daarmee een belang om de teelt ook in andere delen van de wereld (verder) te verduurzamen, in samenhang met het versterken van lokale voedselzekerheid en internationale doelen op gebied van milieu, natuur, gezondheid en arbeidsomstandigheden. De IMVO-convenanten op gebied van landbouw en voeding dragen daaraan bij.

SeedNL in Ethiopië en Nigeria

De Ministeries van LNV en BZ en de brancheorganisatie Plantum werken aan een publiek-privaat samenwerkingsverband, genaamd SeedNL. De ambitie van SeedNL is het versterken van de zaaizaad-sector in ontwikkelingslanden en opkomende markten om de productiviteit van lokale boeren te verhogen en tevens het verbeteren van toegang tot veilig en gezond voedsel. Op basis van de lokale vraag zal SeedNL bijdragen aan de beschikbaarheid en betaalbaarheid van goed zaaizaad op de lokale markt. In eerste instantie ligt de focus op Ethiopië en Nigeria.

Partnerschappen

De Nederlandse overheid streeft ernaar om de Nederlandse kennis en kunde internationaal zo goed mogelijk te helpen positioneren en met lokale partners te verbinden, zowel voor de voedselzekerheid ter plekke, als voor het Nederlandse verdienvermogen. De Ministeries van BZ en LNV, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en de ambas-

⁹ Getting the policy mix right for global food security and nutrition, Agriculture Policy Brief, OECD, February 2019 (https://issuu.com/oecd.publishing/docs/getting_the_policy_mix_right_for_gl)

sades, inclusief het netwerk van landbouwraden, zetten zich hier samen voor in. Werken aan inclusieve, transparante partnerschappen, gebaseerd op lokale beleidskaders en instituties, zijn een Nederlands handelsmerk geworden. Vaak is daarbij ook behoefte aan het verbeteren van de *enabling environment*, zoals wet- en regelgeving en toegang tot financiële en andere diensten, zodat bedrijven en maatschappelijke organisaties beter kunnen opereren en zodoende kunnen bijdragen aan lokale ontwikkeling.

Aantoonbare impact

De recente IOB Beleidsdoorlichting Voedselzekerheid 2012–2016 constateerde dat de Nederlandse inzet leidt tot een substantiële verhoging van productie en inkomen in de landbouw, tot verbetering van het ondernemingsklimaat en tot een betere voeding van kwetsbare groepen.¹⁰ Zie ook de jaarlijkse rapportage van bereikte resultaten per doelgroep.¹¹ Afgezet tegen de doelen van SDG 2 kan geconstateerd worden dat Nederland aanzienlijk bijdraagt aan het uitbannen van ondervoeding en aan de ontwikkeling van de landbouwsector in ontwikkelingslanden. De afgelopen jaren is ook de aandacht voor klimaat en biodiversiteit binnen de inzet op voedselzekerheid toegenomen. Resultaten op gebied van ecologische duurzaamheid zullen daardoor gaan toenemen.

De agenda voor de komende jaren

Het kabinet verbindt aan bovenstaande de volgende conclusies met betrekking tot de Nederlandse inzet op voedselzekerheid voor de komende jaren.

Doorgaan met SDG 2

Allereerst blijft SDG 2 leidraad en blijven de drie doelen van het bestaande voedselzekerheidsbeleid (Kamerstuk 33 625, nr. 147) onverkort van toepassing, te weten¹²:

1. Uitbannen van de huidige honger en ondervoeding (SDG 2.1 en 2.2), met als streven een Nederlandse bijdrage aan een duurzaam betere voedingssituatie voor 32 miljoen jonge kinderen over de periode 2016–2030.
2. Bevorderen van inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector (SDG 2.3), met als streven een Nederlandse bijdrage aan een duurzame verhoging van productiviteit en inkomen voor 8 miljoen kleinschalig producerende boer(inn)en over de periode 2016–2030.
3. Realiseren van ecologisch houdbare voedselproductiesystemen (SDG 2.4 en 2.5), met als streven een Nederlandse bijdrage aan ecologisch duurzaam gebruik van 8 miljoen hectare landbouwgrond over de periode 2016–2030.

Ook de inzet op het veiligstellen van het recht op land(gebruik), met name voor vrouwen en jongeren, wordt onverkort voortgezet. Gegarandeerde land(gebruiks)rechten zijn een cruciale randvoorwaarde voor duurzame landbouwontwikkeling en lokale voedselzekerheid.

¹⁰ Kamerstuk 34 124, nr. 15

¹¹ www.osresultaten.nl

¹² Deze streefwaarden zijn een ruwe schatting, door de relatieve internationale draagkracht van Nederland te vertalen naar een evenredige bijdrage aan de oplossing van de betreffende mondiale problematiek.

Voedselzekerheid realiseren betekent zorgen voor een gezond dieet voor een groeiende wereldbevolking op basis van duurzame voedselsystemen. Het huidige voedselsysteem is echter een bedreiging voor zowel mensen als de planeet. Transformatie van dat systeem is een absolute voorwaarde om de SDG's en het klimaatakkoord van Parijs te realiseren. Daartoe zal vooral de wereldwijde consumptie van dierlijke eiwitten drastisch moeten worden verminderd, wat onverlet laat dat in veel delen van de wereld waar ondervoeding heerst dierlijke producten juist onmisbaar zijn voor een volwaardig dieet.¹³ Elke bijdrage aan voedselzekerheid moet gezien worden in samenhang met die uitdaging. Het kabinet zal daarom inzetten op de belangrijkste dwarsverbanden tussen de doelen van SDG 2 en de overige SDG's. Daartoe zullen waar nodig, en binnen de kaders van de Meerjaren Landen Strategieën, voedselsysteemanalyses worden uitgevoerd die tot (landen)context-specifieke aanscherping van prioriteiten zullen leiden. Waar mogelijk zal lokaal gecombineerd worden ingezet op voeding, landbouw, water, natuur en hernieuwbare energie, bv zonne-energie voor water-efficiënte irrigatie of schone kookoplossingen die zowel voeding en gezondheid verbeteren als hout besparen. Over de hele linie van de inzet op voedselzekerheid zullen in ieder geval de volgende drie verbindende accenten worden gelegd:

- Voeding

Te weinig en/of te eenzijdige voeding leidt tot ondervoeding, micronutriëntengebrek en obesitas (de samenhangende zogenaamde *triple burden* van ondervoeding). Dit is vooral voor jonge kinderen onacceptabel, omdat deze kinderen daardoor schade oplopen die ze hun leven lang met zich mee zullen moeten dragen. Bovendien is dit een oplosbaar probleem met een hoog sociaal en economisch rendement. Het gaat daarbij dan zowel om de kwaliteit, als om de veiligheid van voedsel.

Om die redenen zal het kabinet in het voedselzekerheidsbeleid, conform de aanbeveling van genoemde IOB-evaluatie, de voedsel-onzekere consument en met name ondervoede jonge kinderen en (aanstaande) jonge moeders, centraal stellen. Concreet betekent dit dat voedselzekerheidsactiviteiten die op productiviteit en/of ecologische duurzaamheid zijn gericht zoveel mogelijk aan gezonde en veilige voeding moeten bijdragen. Ook zal voeding – waar relevant, uitvoerbaar en doelmatig – meegenomen worden in activiteiten buiten het thema voedselzekerheid. Specifiek met het oog op voedselveiligheid blijft Nederland bijdragen aan de Codex Alimentarius, een door de VN opgerichte organisatie die wereldwijde standaarden en richtlijnen opstelt voor veilig voedsel.

- Gender

Hoe sterker de positie van jonge vrouwen, hoe minder ondervoede kinderen.¹⁴ Hoe beter de toegang tot land en productiemiddelen voor vrouwen, hoe meer voedsel.¹⁵ Hoe meer inkomen voor vrouwen, hoe beter de voeding van kinderen.¹⁶ Het behoeft geen betoog meer dat *empowerment* van vrouwen, naast een doel op zichzelf, een voorwaarde voor een wereld zonder honger is. De ervaring leert echter dat die wetenschap niet automatisch leidt tot een effectieve genderrespons in voedselzekerheidsactiviteiten.

Concreet zal elk voedselzekerheidsprogramma hierop worden beoordeeld via een genderanalyse, met aandacht voor specifieke actie en beoogd resultaatbereik op de gebieden van inclusiviteit, welzijn en

¹³ https://eatforum.org/content/uploads/2019/04/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf

¹⁴ <https://www.unicef.org/rosa/what-we-do/nutrition/adolescent-and-womens-nutrition>

¹⁵ <http://www.fao.org/3/ca1506en/CA1506EN.pdf>

¹⁶ Idem

machtsverhoudingen. De regel is dat op een of meerdere niveaus resultaat moet worden geboekt.

- **Werkgelegenheid**

Investeren in lokale (voedsel)productie (land- en tuinbouw, veeteelt en visserij) is een krachtig middel om armoede, honger en ondervoeding te bestrijden en economische ontwikkeling op gang te brengen. Door duurzame intensivering van de primaire productie en verwerking in waardeketens kan werkgelegenheid, inkomen en toegevoegde waarde op het platteland worden gecreëerd. Digitale technologie biedt nieuwe kansen, met name om werk in de landbouw weer aantrekkelijk te maken voor jonge mensen. Verstedelijking – vooral de opkomst van rurale kleinstedelijke centra – creëert nieuwe lokale afzetmarkten. Erkend recht op landgebruik, toegang tot productiemiddelen en financiële diensten, een vrij en vooral voor vrouwen veilig klimaat voor ondernemen en vrije (lokale/regionale) handel zijn belangrijke randvoorwaarden, evenals baangericht beroepsonderwijs en training voor jongeren. Sterke boerenorganisaties en -coöperaties spelen een sleutelrol.

Concreet zal, conform ook een aanbeveling van de IOB-beleidsdoorlichting, voor dit doel onderscheid worden gemaakt tussen verschillende groepen kleine producenten (de zg. *family farms*): zij die commercieel kunnen opschalen, zij die buiten de primaire voedselproductie werk kunnen vinden, en zij die voorlopig alleen op primaire voedselproductie als overlevingsstrategie zijn aangewezen. Investeringen om de landbouw te ontwikkelen zullen vooral worden gericht op de eerste groep (en daarbinnen op vrouwen): familiebedrijven en ketenpartijen die (potentieel) een lokale marktvraag bedienen en/of lokale werkgelegenheid creëren. Daarmee kunnen op termijn uiteindelijk ook de andere twee groepen worden bereikt, via het creëren van werkgelegenheid in de agrofoodsector en via *spin-off* van innovaties naar de sector als geheel.

Om de overstap naar meer duurzame en circulaire voedselsystemen te maken zal het kabinet inzetten op:

- **Innovatie**

Naast export van landbouw (gerelateerde) goederen vinden meer en meer ook kennis en kunde de weg naar het buitenland. De «*Dutch Diamond approach*» is de metafoor voor de succesvolle samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheid waarmee Nederland de basis heeft gelegd voor de succesvolle ontwikkeling van de Nederlandse landbouw- en voedselsector sinds de Tweede Wereldoorlog. Die benadering is internationaal een voorbeeld geworden. Toepassing van deze benadering in de praktijk van de kleinschalige landbouw in ontwikkelingslanden vereist intensieve uitwisseling met lokale kennis en ervaring. Een goed voorbeeld is de digitalisering in de landbouw. Digitale diensten worden op maat gesneden en zijn een katalysator voor een hogere productiviteit, een beter inkomen, klimaatbestendigheid en het bereiken van jongeren.

Informatiedienst «Garbal» – de TomTom voor herders in Mali

De gevolgen van klimaatverandering en onveiligheid beïnvloeden de mobiliteit van nomaden in de Sahel. Veehouders trekken naar gebieden met voldoende water en vegetatie en bij voorkeur worden landbouwgronden vermeden omdat dit vaak tot conflicten met boeren leidt. SNV en haar partners hebben in het G4AW project STAMP (*Sustainable Technology Adaptation for Mali's Pastoralists*) de Garbal informatiedienst ontwikkeld. Satellieten winnen land-dekkende informatie in over water en vegetatie. Een herder belt

naar een call centrum om een routeadvies in te winnen naar goede graasgebieden, waarbij landbouwzones vermeden worden. Ook kan de herder marktinformatie opvragen.

- **Klimaatadaptatie**

Voedselsystemen zijn alleen duurzaam als de ecosystemen waar ze mee samenhangen intact blijven. Die ecosystemen staan plaatselijk onder grote druk als gevolg van omzetting voor menselijk gebruik, vervuiling en uitputting, leidend tot een ongekend hoog tempo van uitsterven van soorten.¹⁷ Wereldwijd zijn inmiddels de ecologische grenzen in zicht, met alle risico's van dien.¹⁸ Klimaatverandering voegt daar onomkeerbare risico's voor ecosystemen en mensen aan toe. Hogere temperaturen, verandering van seizoenen, extremere weersomstandigheden, veranderende regenval (meer, minder, minder regelmatig), zeespiegelstijging en warmere oceanen leiden tot lagere landbouwopbrengsten, verminderde bodemvruchtbaarheid, versterkte bodemerosie, verzilting en veranderingen in plant- en dierziektes. Lokaal zijn de effecten daarvan al geruime tijd voelbaar en zichtbaar, vooral in de kleinschalige voedsellandbouw in kwetsbare gebieden. Zonder aanpassing aan een veranderend klimaat zullen de productiviteit en inkomsten van boeren teruglopen en zal de voedselzekerheids-situatie in veel van deze gebieden onhoudbaar worden. Concreet zal elke investering in ontwikkeling van de voedsellandbouw gebaseerd moeten worden op zowel de huidige als de te verwachten klimatologische omstandigheden. Zeker in geval van onzekerheid over die laatste is het zaak om hoe dan ook te investeren in het vergroten van de weerbaarheid en het aanpassingsvermogen van kleinschalige voedselproducenten. Die inzet zal zich richten op *no-regret* opties, zoals betere (voorziening van) weersinformatie (via moderne ICT), ontwikkeling van nieuwe technologieën en innovaties die risico's verkleinen en kansen vergroten (bijvoorbeeld droogte-, ziekte- of zoutresistente gewassen en landbouwverzekeringen) en verspreiding van klimaatslimme praktijken die zich in het veld al bewezen hebben (bijvoorbeeld aanplant van bomen en bodembedekkers, verbeterd waterbeheer in de landbouw, toepassing van water-efficiënte technieken, verbeterde afwatering, diversificatie). In internationaal verband zal Nederland een leidende rol blijven spelen binnen de *Global Alliance for Climate Smart Agriculture* en dit thema ook agenderen binnen het *Global Center on Adaptation* en de *Global Commission on Adaptation*.

- **Voedselverliezen**

Wereldwijd gaat een derde van het geproduceerde voedsel verloren. In zich ontwikkelende landen is dat vooral aan het begin van de keten, door verliezen na de oogst. Het terugdringen van het voedselverlies in de armste landen van de wereld draagt aanzienlijk bij aan het verbeteren van de voedselzekerheid en het verminderen van de honger en verhoogt ook het inkomen van de producenten. Bovendien wordt zo onnodige druk op de natuurlijke hulpbronnen weggenomen, minder energie verspild en worden broeikasgas emissies vermeden. Het kabinet beschouwt het als een kans voor het Nederlands bedrijfsleven om bij te dragen aan deze noodzakelijke omslag in de wereldwijde landbouwsector. Inspanningen op het gebied van innovatie, scholing en kennisverspreiding ten behoeve van de transitie naar kringlooplandbouw zullen het terugdringen van voedselverliezen integraal meenemen.

¹⁷ <https://www.ipbes.net/news/ipbes-global-assessment-summary-policy-makers-pdf>

¹⁸ <https://science.sciencemag.org/content/347/6223/1259855>

Food Smart Facility

In nauwe samenwerking werken Nederland, Rabobank, Wereldbank, IFAD, FAO en de Rockefeller Foundation aan het ontwikkelen van een Global Framework voor voedselverliezen. Onderdeel daarvan zijn «*country heat maps*». Deze laten de verliezen binnen de belangrijkste voedselketens per land zien en kunnen zo een handelings- en investeringsperspectief bieden.

Specifieke aandachtsgebieden

Naast bovenstaande integrale thema's zal het kabinet specifieke aandacht besteden aan twee sectoren die vaak wat minder in beeld komen, maar uitermate cruciaal zijn voor duurzame voedselsystemen: uitgangsmateriaal en visserij.

- **Uitgangsmateriaal**
Beschikbaarheid van goed en divers plantaardig en dierlijk uitgangsmateriaal (zaden, rassen), voor zowel de teelt als voor verdere veredeling, is cruciaal voor de voedselproductie. Het in stand houden van de agrobiodiversiteit en het duurzaam gebruik van genetische hulpbronnen zijn een absolute voorwaarde voor wereldwijde voedselzekerheid, vooral op langere termijn en met een veranderend klimaat. Concreet werkt Nederland daarom in een aantal landen aan het versterken van de zaaizaadsector, zodat boeren ter plekke toegang hebben tot kwalitatief goed uitgangsmateriaal. In multilateraal verband draagt Nederland bij aan behoud en verbetering van genetisch materiaal voor de mondiale voedselproductie en zet zich in het kader van de *International Treaty for Plant Genetic Resources for Food and Agriculture* in voor een wereldwijd systeem voor duurzame en verantwoorde toegang en «benefit sharing» van genetische bronnen.
- **Oceanen en visserij**
Sinds 1961 is de jaarlijkse wereldwijde groei van de visconsumptie twee keer zo hoog als de bevolkingsgroei. De sector is verantwoordelijk voor de voeding en de werkgelegenheid van miljoenen mensen in ontwikkelingslanden. De visserij is echter niet zonder problemen: 33 procent van de mondiale visreserves is overbevist. Binnen de VN wordt gewerkt aan het duurzaam gebruik van de oceanen en in het bijzonder mariene biodiversiteit. Nederland ondersteunt ook het *Blue Growth Initiative* van de FAO. Dit initiatief staat voor een multi-sectorale aanpak van het beheer van aquatische hulpbronnen, gericht op een ecologisch duurzaam gebruik van oceanen, binnenwateren en wetlands dat tegelijkertijd sociale en economische voordelen oplevert.

Focus op de meest kwetsbare regio's

In lijn met de beleidsnota «Investeren in perspectief» en vanuit het inzicht dat honger zich steeds meer concentreert in gebieden die conflictgevoelig en ecologisch kwetsbaar zijn, zal het zwaartepunt van de inzet, ook voor voedselzekerheid, verschuiven naar de focusregio's Sahel, Hoorn van Afrika en MENA. Er zal preventief worden geïnvesteerd in de weerbaarheid van voedselsystemen en in handhaving en wederopbouw daarvan in geval van crisissituaties, met oog voor regionale handelsrelaties. Dat is geen kwestie van *quick wins*. Impact realiseren in deze fragiele gebieden vereist zorgvuldig programmeren, leren en aanpassen, en een langdurige aanwezigheid. Overigens blijft Nederland ook inzetten in andere landen waar significante verbetering van voedselsystemen mogelijk is en een bijdrage aan het behalen van SDG 2 kan worden geleverd.

Coördinatie en middelen

Coördinatie van internationaal beleid en actie op gebied van voedselzekerheid (SDG 2) is verspreid over diverse arena's, binnen de VN-instituten (FAO, WFP, IFAD, CFS, UNICEF) en daarbuiten (multi-stakeholder coalities en platforms zoals bijvoorbeeld de *Scaling Up Nutrition Movement*, het *World Economic Forum Food Systems Initiative*, de *Global Alliance for Climate Smart Agriculture*, de *Consultative Group for International Agricultural Research* en de recente *Food Systems Dialogues*). De slagkracht van dit versnipperde landschap staat onvoldoende in verhouding tot de alarmerende trends wereldwijd in voedselproductie (vervuiling, uitputting, verzilting, klimaatverandering, ontbossing, *dead zones* op zee) en voeding (honger, gebrek aan micronutriënten, obesitas). Er gaan dan ook steeds meer stemmen op om, op basis van wetenschappelijke consensus, tot een meer gestroomlijnde en daadkrachtiger structuur voor het behalen van de doelen van SDG 2 te komen. Nederland deelt deze zorg en zal zich actief inspannen om zijn invloed op deze discussie te vergroten, bouwend op onze internationaal erkende positie en meerwaarde in de samenwerking met mondiale partners. Ook binnen Nederland kan de coördinatie beter. Nederland heeft onderwijs en onderzoek op wereldwijd topniveau en kan veel toegevoegde waarde, innovatiekracht en kennis leveren. Zowel in ontwikkelingslanden via samenwerking met lokale instellingen, als via onderwijs in Nederland door bijvoorbeeld training van internationale landbouwonderzoekers in Wageningen. Een gezamenlijke Nederlandse inzet op voedselzekerheid kan internationaal verschil maken. Recent wordt met dat doel gewerkt aan het koepelinitiatief «*Netherlands Food Partnership*» waarin bestaande organisaties en netwerken hun kennis en kunde bundelen en mobiliseren en zodoende de Nederlandse inzet op wereldwijde voedselzekerheid een stap verder brengen.

De voor voedselzekerheid gereserveerde ODA-middelen vormen de kern van de financiële inzet voor het in deze brief geschetste beleid. Maar ook andere (inclusief niet-ODA) budgetten leveren een steeds grotere bijdrage, zoals op gebied van (landbouw)onderzoek en onderwijs. Nederland streeft, in samenwerking internationale partners, naar een evenwichtige verdeling van impact over de resultaatsgebieden van SDG 2 (voeding, voedselproductie en ecologische duurzaamheid), met nadrukkelijk aandacht voor de samenhang tussen die doelen en de in deze brief genoemde accenten.

Tot slot

Het kabinet realiseert zich dat de in deze brief beschreven inzet hoge eisen stelt aan de uitvoeringscapaciteit van partnerorganisaties, binnen en buiten Nederland. Er zijn immers geen vaste recepten of rechte lijnen die leiden naar wereldwijde voedselzekerheid. Dagelijks zien we nieuwe complicaties en crises opdoemen, maar ook steeds weer nieuwe oplossingen en kansen. In dat dynamische speelveld komt het aan op een goede balans tussen slagkracht en aanpassingsvermogen, tussen opschalen wat werkt en inspelen op nieuwe uitdagingen. Samenwerking met partners die uitblinken in die combinatie is de beste garantie voor een optimale Nederlandse bijdrage aan een wereld zonder honger en ondervoeding.

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
S.A. M. Kaag

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
C.J. Schouten